

PLATFORM
ZZP
DIENSTVERLENERS

is een
initiatief
van de

WAT WETEN WE VAN DE ZZP'ER?

Overzicht van
diverse onderzoeken

december 2018

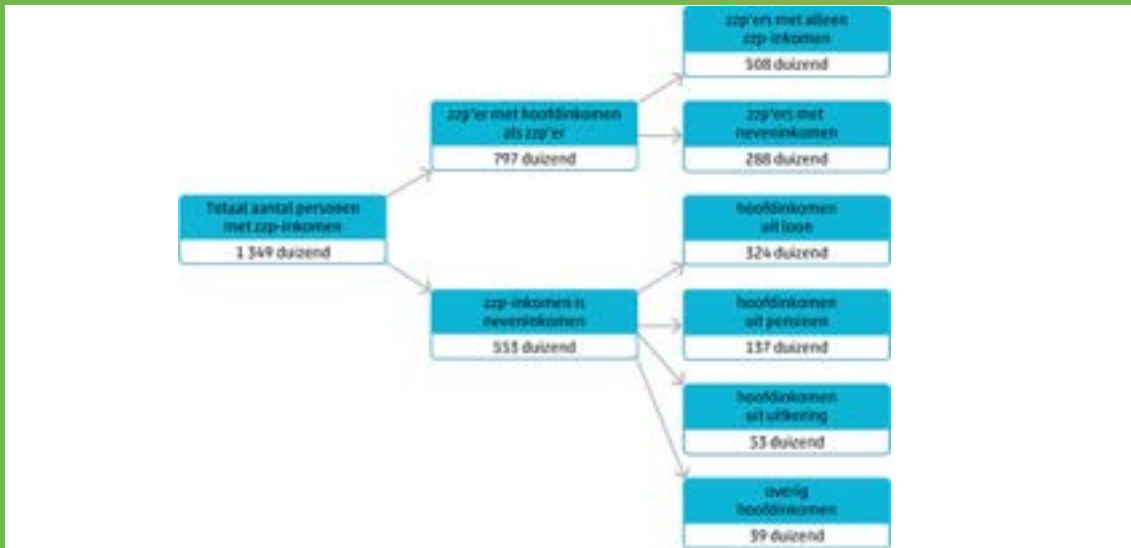
Het aandeel zzp'ers op de Nederlandse arbeidsmarkt blijft groeien. In het tweede kwartaal van 2018 was ruim 12% van de werkzame beroepsbevolking werkzaam als zzp'er (bron CBS). Volgens de Kamer van Koophandel is bijna twee derde (64%) van alle bedrijven in Nederland nu zzp'er.

Zzp'ers en hun positie op de arbeidsmarkt zijn continu in het nieuws. Een deel van de discussie gaat over de mate van vrijwilligheid om zzp'er te worden. Schuiven werkgevers de ondernemersrisico's niet af op de zzp'ers? De discussie rond de vervanging wet Deregulering Arbeidsrelatie (DBA) laat zien dat antwoorden hierop niet eenduidig zijn. In de nieuwe Wet Arbeidsmarkt in Balans zijn zzp'ers niet meegenomen. De *Commissie Regulering van Werk* moet zich buigen over de positie van de zzp'er op de arbeidsmarkt. Door onduidelijkheid rondom het mogen hanteren van een minimumtarief en het begrip 'reguliere werkzaamheden', wordt invoering van de nieuwe wet DBA niet voor 1 januari 2021 verwacht. De snelle groei van zzp'ers roept bovendien vragen op over de mogelijke gevolgen voor het stelsel van arbeidsverhoudingen, fiscaliteit en sociale zekerheid (IBO zzp, 2015).

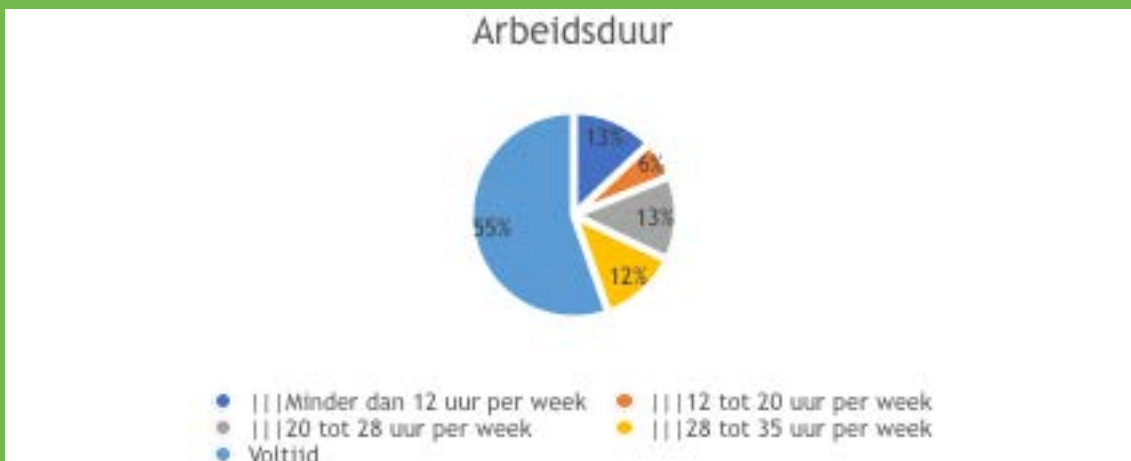
Cijfers over het aantal zzp'ers zijn niet eenduidig (IBO Zelfstandigen zonder Personeel, 2015). Verschillende bronnen en onderzoeken hanteren hun eigen definitie afhankelijk van het doel of de vraag¹. Dat maakt de discussie over zzp'ers er niet eenvoudiger op. Bovendien gaat het om een zeer diverse groep met klassieke zzp'ers - de bakker en de slager die zonder hulp een eigen zaak runnen – en nieuwe zzp'ers van wie het werk ook in loondienst uitgevoerd kan worden (Dekker & Kösters, 2011). Zzp'ers zijn in alle sectoren werkzaam. Ze verschillen in leeftijd, opleidingsniveau en geslacht. Daarnaast zijn er voltijd zzp'ers en mensen die het zzp-schap combineren met een vaste baan.

Met dit whitepaper wil het Platform zzp-dienstverleners meer helderheid creëren over zzp'ers. Welke objectieve cijfers zijn er over zzp'ers? Hoeveel zzp'ers zijn er? Wie zijn ze? Waar zijn ze werkzaam? Wat maakt dat een groeiende groep mensen de zekerheid van een bestaan als werknemer inruilt voor het zzp-schap? Waar lopen ze tegen aan? Vooral de groep zzp'ers die eigen arbeid verkoopt is interessant voor zzp-dienstverleners. Waar mogelijk zullen we een uitsplitsing geven naar deze groep. Deze informatie kan als input dienen voor lopende discussies, maar is in eerste instantie bedoeld als objectieve bron voor zzp-dienstverleners. Tegelijkertijd maakt het whitepaper ook duidelijk waar kennisgaten zitten over deze groeiende groep op de arbeidsmarkt.

1) In Nederland zijn een beperkt aantal databases over bedrijven en werkgelegenheid, die verschillende cijfers geven over de bedrijvigheid in Nederland. De verschillen in aantallen bedrijven hebben te maken met de doelstelling van de bronregistraties. Voor meer informatie zie <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2007/50/het-aantal-bedrijven-in-nederland-volgens-het-cbs>

Figuur 1 - Zzp'ers naar belang van inkomen (Bron CBS, EBB, 2016)

Figuur 2- Arbeidsduur zzp'ers (bron: CBS, EBB, 2e kwartaal 2018)

Figuur 3- Persoonskenmerken zzp'ers (bron: Flexbarometer, EBB, 2e kwartaal 2018)

MEER DAN EEN MILJOEN ZZP'ERS

Volgens het CBS² is een zzp'er:

Een persoon die arbeid verricht voor eigen rekening of risico in een eigen bedrijf of praktijk (zelfstandig ondernemer), of als directeur-grotaandeelhouder (dga), of als overige zelfstandige (bijvoorbeeld in een zelfstandig uitgeoefend beroep), én die daarbij geen personeel in dienst heeft.

In deze definitie zitten zowel de klassieke zzp'ers - de bakker en de slager die zonder hulp een eigen zaak runnen – als de nieuwe zzp'ers - zelfstandigen van wie het werk ook in loondienst uitgevoerd kan worden.

In het tweede kwartaal van 2018 registreerde het CBS 1.066.000 zzp'ers voor wie het zzp-schap het hoofdkomen is. Recente cijfers ontbreken, maar de groep zzp'ers is nog groter als we ook de personen meenemen voor wie het zzp-schap een neveninkomst is (CBS, 2016) (**Figuur 1**).

In dit whitepaper gebruiken we alleen de cijfers over de zzp'ers voor wie het zzp-schap het hoofdkomen is. Deze groep is verder op te splitsen in een groep die eigen arbeid verkoopt (78%) (de nieuwe zzp'er) en een groep van 22% die producten verkoopt (CBS, 2017). Cijfers uit 2016 laten zien dat ruim een derde van de zzp'ers met een hoofdkomen als zzp'er ook een neveninkomen heeft, vaak vanuit een vaste baan (**Figuur 1**).

Gemiddeld werken zzp'ers 34 uur in de week. 55% van de zzp'ers werkt fulltime als zzp'er (**Figuur 2**).

WIE ZIJN DE ZZP'ERS?

Figuur 3 laat zien dat de meeste zzp'ers man zijn, ouder dan 45 jaar en hoogopgeleid.

De Zelfstandigen Enquête Arbeid³ (ZEA, 2017) geeft een verdere uitsplitsing naar zzp'ers die eigen arbeid verkopen en zzp'ers die producten verkopen. Dan is te zien dat zzp'ers die eigen arbeid verkopen gemiddeld jonger zijn dan zzp'ers die producten verkopen. De grootste groep zzp'ers die eigen arbeid verkopen is tussen 15 en 44 jaar. 52% van hen is hoog opgeleid en 35% middelbaar.

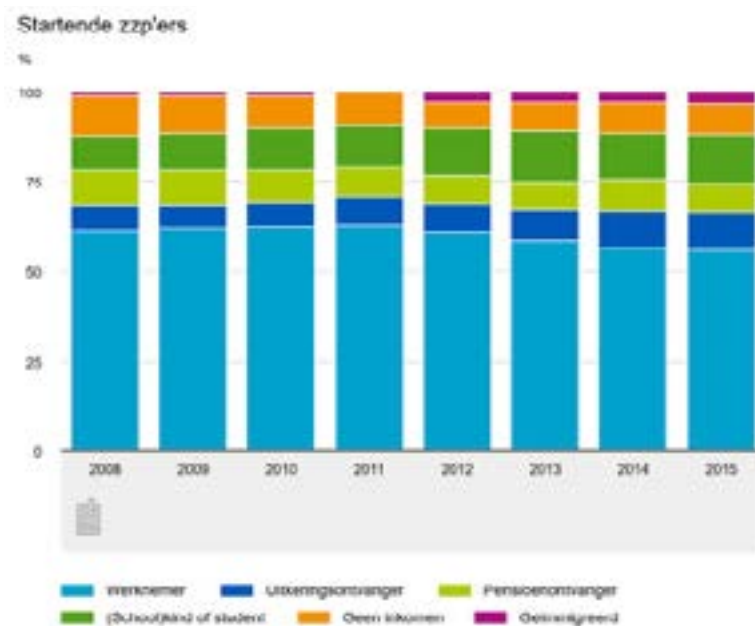
2) Voor cijfers over het aantal zzp'ers maken we – tenzij anders vermeld - gebruik van de cijfers van het CBS. De reden hiervoor is het groot aantal betrouwbare en representatieve cijfers dat wordt bijgehouden. Bovendien kunnen trends zichtbaar worden gemaakt. Een nadeel is, dat in verband met de representativiteit van de data voor vergelijkingen niet altijd de meest recente cijfers beschikbaar zijn.

3) De Zelfstandigen Enquête Arbeid is een tweemaaljaarlijks onderzoek onder een representatieve steekproef van zelfstandigen, uitgevoerd door het CBS en TNO in opdracht van SZW. De ZEA omvat een breed scala aan onderwerpen die de arbeidsomstandigheden en inzetbaarheid van zelfstandigen betreffen. Er wordt onder andere gevraagd naar arbeidsomstandigheden, werktijden, arbeidsongevallen, ziekte, functioneren, inzetbaarheid, pensioen en opleiding en ontwikkeling. In de ZEA wordt bij alle thema's een onderscheid gemaakt naar zzp-arbeid en zzp-product.

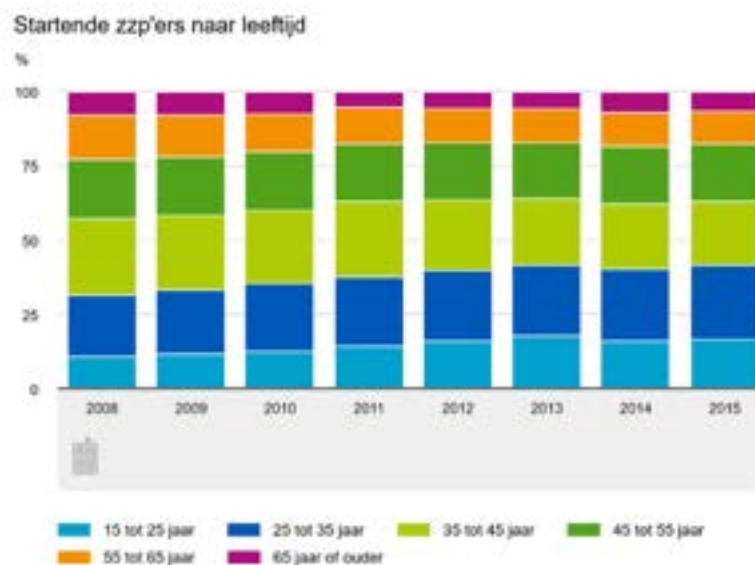
DYNAMIEK VAN HET ZZZP-SCHAP

In 2015 startten 208.000 zzzp'ers. De meeste starters waren eerst werknemer (**Figuur 4**). Dat aantal is in de loop der jaren langzaam afgelopen van 62% in 2008 tot 56% in 2015. Een groeiende groep volgde voor het starten onderwijs (van 9% naar 14%) of had een uitkering (7% naar 11%). Bijna 9% had voor de start als zzzp'er geen inkomen. 8% verdient als zzzp'er een aanvullend inkomen naast het pensioen. Een klein deel van de startende zzzp'ers (3%) bestaat uit mensen die geïmmigreerd zijn.

De groep die zelfstandig aan de slag gaat, verjongt. In 2015 waren vier op de tien starters jonger dan 35 jaar. In 2008 was dat 32% (**Figuur 5**).

Figuur 4 - Voorgeschiedenis zzzp'ers (Bron: CBS 2018)

Figuur 5 - Leeftijd startende zzzp'ers (Bron: CBS 2018)

Duur zzp-schap

Figuur 6- Duur zzp-schap (Bron: CBS, EBB, 2e kwartaal 2018)

Met uitzondering van 2010 was het aantal starters hoger dan het aantal stoppers. In 2015 stopten 178.000 zzp'ers. Iets meer dan de helft van de zzp'ers die stopten (51%) was daarna hoofdzakelijk actief als werknemer. Dit geldt vooral voor zzp'ers die arbeid verkopen. Eén op de vijf ging met pensioen en een even groot deel had na het stoppen als zzp'er of geen inkomen of een uitkering. Dit gaat vaker op voor zzp'ers die producten verkopen. Ondanks dat de dynamiek in het aantal zzp'ers zien we dat meer dan de helft van de zzp'ers (59%) het meer dan 5 jaar vol houdt (**Figuur 6**).

ZZP'ERS NAAR SECTOR

Zzp'ers zijn in alle sectoren werkzaam. De meeste zzp'ers zijn werkzaam in de specialistische zakelijke dienstverlening. Daarna volgen de bouw, handel en de zorg (**Figuur 7**). Kijken we voor alle zzp'ers naar de trends in de periode 2005 tot 2016 dan is tot 2013 een sterke groei te zien van het aantal zzp'ers. De grootste groei is in de zorg en de zakelijke dienstverlening (**Figuur 7**). Alleen in de landbouw is het aantal zzp'ers tussen 2005 en 2013 afgenomen.

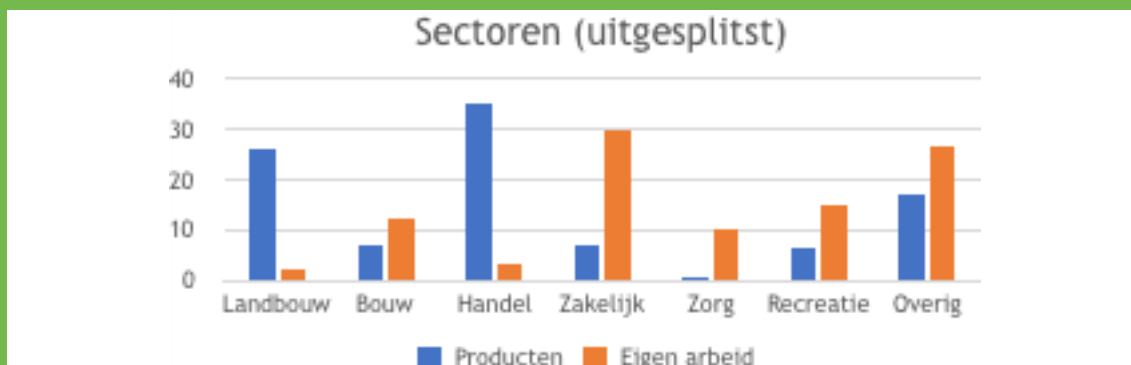
De zzp'ers die eigen arbeid verkopen zitten het meest in de zakelijke dienstverlening en niet in de handel en de landbouw (ZEA, 2017) (**Figuur 8**). In de handel en landbouw zijn vooral zzp'ers werkzaam die producten verkopen.

Ook in de trend is een uitsplitsing naar zzp'ers die eigen arbeid aanbieden te maken. Hoewel de discussie anders doet vermoeden is tussen 2012 en 2016 het aantal zzp'ers dat eigen arbeid aanbiedt in de diverse sectoren redelijk stabiel. Opgemerkt moet worden dat recente groeicijfers in de zorg waar de Kamer van Koophandel (KvK) in 2018 melding over maakte, hier (nog) niet in te zien zijn (**Figuur 9**).

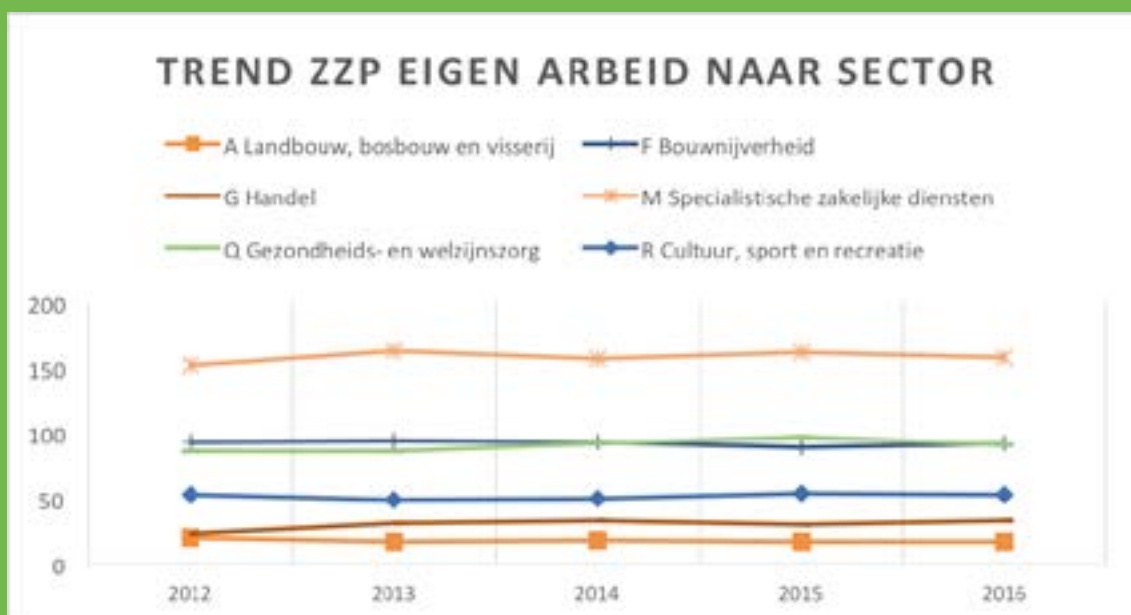
Figuur 10 laat de top 15 zien van de beroepen van zzp'ers die eigen arbeid aanbieden. De (organisatie)adviseur staan op 1, gevolgd door de kunstenaars en de bouw. Vrouwen zijn vooral werkzaam in onderwijs, dienstverlening en zorg.

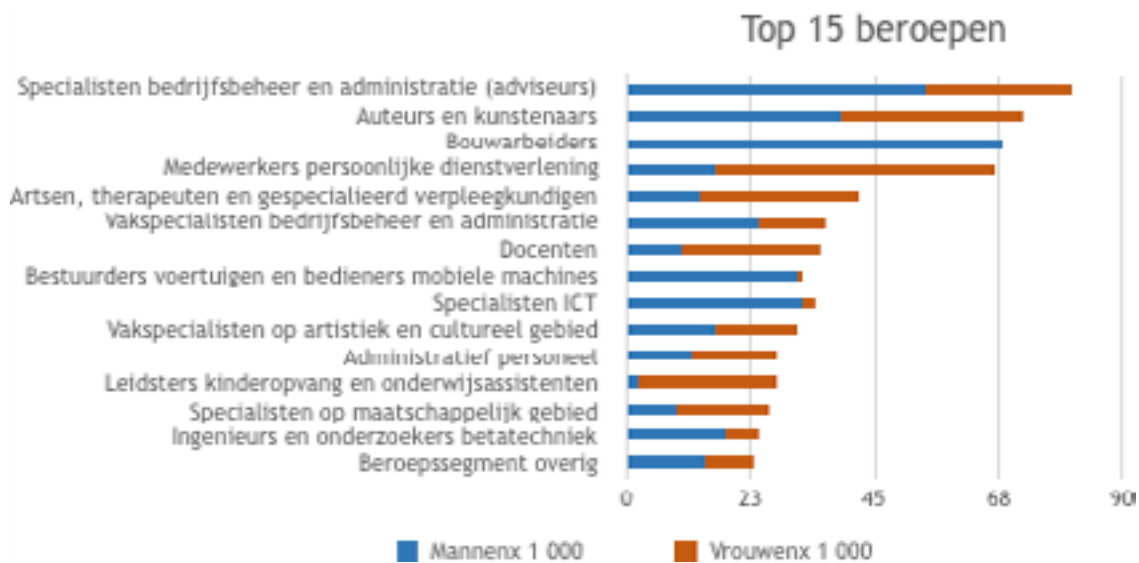
Figuur 7- Trends aantal zzp'ers naar sector (Bron: CBS, EBB, 2018)

Figuur 8 - Sectoren uitgesplitst naar type zzp'er (Bron: ZEA, 2017)

Figuur 9- Trends zzp eigen arbeid per sector (Bron: CBS, EBB, 2018)

Figuur 10- Top 15 beroepen (Bron: CBS, EBB, 2e kwartaal 2018)

HET INKOMEN VAN ZZP'ERS

Een veel gehoord argument voor de groei van het aantal zzp'ers is dat het beter verdient dan een vaste baan. Dit zou onder andere komen door de lagere belastingdruk. Zelfs wanneer rekening gehouden wordt met alle 'verplichte' kosten als verzekering en pensioen, houden zzp'ers meer over aan hetzelfde bruto uurtarief dan werknemers aan hun bruto uurloon (IBO Zelfstandigen Zonder Personeel, 2015).

Uurtarieven

Recent onderzoek van SEO naar de uurtarieven van zzp'ers met zakelijke opdrachtgevers (Heyma e.a., 2018) laat zien dat in de meeste sectoren het uurtarief van zzp'ers vergelijkbaar is met het uurloon van werknemers. Een negatieve uitzondering wordt gevormd door de sectoren personenvervoer over land, gezondheidszorg, beveiliging en opsporing, vervoer en opslag, ICT, en overheid en onderwijs. Hier is het aandeel zzp'ers met lage uurtarieven (lager dan 15 euro) substantieel hoger dan werknemers met lage uurloonkosten. In de sectoren reiniging, eet- en drinkgelegenheden, verhuur van roerende goederen, en industrieel ontwerp en vormgeving is het aandeel zzp'ers met lage uurtarieven juist aanzienlijk lager. Daar verdienen zzp'ers dus vaker beter dan werknemers.

Het gemiddelde uurtarief van zzp'ers is 58 euro na aftrek van niet-arbeid gerelateerde kosten⁴. Voor de helft van hen ligt het uurtarief onder de 38 euro. Een kwart van hen heeft een uurtarief lager dan 21 euro en 10% zelfs onder de 10 euro. Meer zzp'ers verdienen minder dan

4) Niet-arbeid gerelateerde kosten omvatten kosten voor goederen, grondstoffen en materialen, reiskosten en algemene bedrijfskosten. Deze kosten moeten van de door zzp'ers in rekening gebrachte vergoeding worden afgetrokken om te komen tot een vergoeding voor de ingezette arbeid van zzp'ers die vergelijkbaar is met de uurloonkosten van werknemers in loondienst.

15 euro per uur (16%) dan werknemers (10%). Daarentegen is het aandeel zzp'ers met een uurtarief hoger dan 75 euro (22%) aanzienlijk groter dan bij de werknemers (2%). Nogmaals de kanttekening dat dit de cijfers zijn voor zzp'ers met zakelijke opdrachtgevers.

Jaarinkomen

Kijken we naar het jaarinkomen dan blijkt het zzp-schap vaak toch een financiële stap terug. Cijfers van het CBS (2016) laten zien dat zzp'ers op jaarbasis gemiddeld minder verdienen dan werknemers. Het persoonlijk inkomen van een zzp'er ligt gemiddeld 10 procent lager dan van een werknemer. In 2016 was het persoonlijk inkomen van zzp'ers die eigen arbeid verkochten 35 duizend euro per jaar. Voor een werknemer was dit ruim 37 duizend euro. Zzp'ers die producten verkopen verdienen het minst met 31 duizend euro (**Figuur 11**).

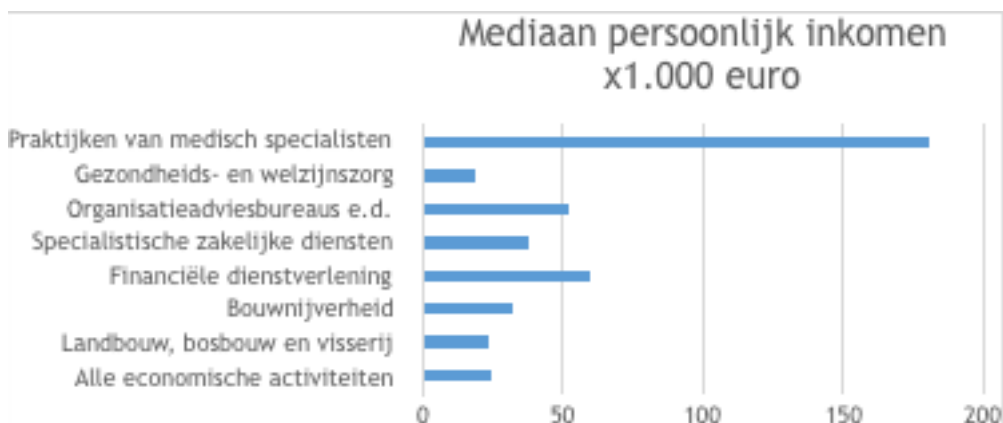

Figuur 11- Gemiddeld inkomen zzp'er hoofdinkomen (Bron: CBS, EBB, 2016)

Tegen de verwachting in is dit verschil het grootst tussen voltijd werkende, hoogopgeleide zzp'ers en voltijd werkende, hoogopgeleide werknemers. Deze zzp'ers verdienen een derde minder; 53 duizend euro voor een voltijd hoogopgeleide zzp'er en 80 duizend euro voor een voltijd hoogopgeleide werknemer (CBS, 2014).

Ook lopen zzp'ers het grootste risico op armoede. In 2016 maakte 9,4 procent van de zzp'ers deel uit van een huishouden met een inkomen onder de lageinkomensgrens. Bij werknemers was dit 1,7%. Vooral de in deeltijd werkende zzp'ers lopen risico op armoede.

Een eenduidige verklaring voor het de lagere inkomsten van zzp'ers is er niet. Mogelijk komt het lagere jaarinkomen door een lager aantal declarabele uren. Betrouwbare cijfers over het aantal declarabele uren op jaarbasis zijn er echter niet.

Figuur 12- Mediaan inkomen per sector (Bron: CBS, EBB, 2015)

Onderzoek laat overigens zien dat zzp'ers minder belang hechten aan een goed inkomen dan werknemers (ZEA, 2017). Onduidelijk is of ze zich aangepast hebben aan de feitelijke situatie of echt minder waarde aan een goed inkomen hechten (Josten e.a., 2014). Tegelijkertijd blijkt uit onderzoek van de Intelligence Group (2018) dat het uurtarief de belangrijkste factor is voor het afzien van een klus. Goede tweede zijn ongunstige betalingscondities (bron: Zipconomy, 2 juli 2018).

Het goede nieuws is dat zzp'ers positiever zijn geworden over hun financiële situatie (CBS, 2017). En niet voor iedereen betekent het zzp-schap een financiële stap terug. Beroepen die financieel baat hebben bij zzp-schap zijn vooral artsen, maar ook bedrijfskundigen en hoveniers (**Figuur 12**).

BIJDRAGE VAN ZZP'ERS AAN DE ECONOMIE

Omdat zzp'ers niet participeren in de gebruikelijke collectieve voorzieningen rijst de vraag wat hun toegevoegde waarde is voor de BV Nederland.

Bruto Binnenlands Product (bbp):

Het CBS geeft geen cijfers over de bijdrage van zzp'ers aan het bbp. De ZZZP-barometer en IT-Staffing maakten in 2015 de schatting dat zzp'ers 63 miljard bijdragen aan het bbp. Dat zou 9,4% van het bbp zijn. Dit bleek een te optimistische schatting, omdat niet gerekend was met de omzet na aftrek van kosten, maar met de bruto omzet van zzp'ers. Na een correctie op de gegeven cijfers lijken zzp'ers maximaal 4% bijdragen aan het bbp (bron: website ZZZP Nederland).

Groei omzet en personele omvang

Zzp'ers kunnen groeien in omzet en/of groeien in omvang door personeel aan te nemen. Cijfers van de KvK (2018) laten zien dat 48% van de zzp'ers in de afgelopen drie jaar is gegroeid in omzet en 8% personeel heeft aangenomen. 42% van de zzp'ers is gegroeid in omzet zonder daarvoor personeel aan te nemen en 6% van hen is in de afgelopen drie jaar gegroeid in omzet en in personeel. Overigens zegt bijna een kwart (24%) van de zzp'ers geen personeel aan te nemen vanwege de financiële risico's.

Innovatie

In welke mate zzp'ers innovatief zijn is lastig te meten. Cijfers van de KvK (2018) laten zien dat bijna de helft (45%) van de zzp'ers in de afgelopen drie jaar nieuwe producten of diensten op de markt heeft gebracht. Bij ruim een derde (37%) van deze groep zzp'ers waren deze producten of diensten ook nieuw voor de bedrijfstak. Daarnaast heeft meer dan een derde in de afgelopen drie jaar procesvernieuwingen (38%) en organisatorische of marketingvernieuwingen (37%) gerealiseerd.

Meerwaarde?

Dat zzp'ers een bijdrage aan de economie leveren is evident, maar minder duidelijk is of deze bijdrage ook meer waard is dan wanneer hetzelfde werk door werknemers gedaan zou zijn

(Dekker, 2014). Recent onderzoek hiernaar ontbreekt en uitkomsten zijn niet eenduidig. Zo zien Witvliet & Brantz (red.) (2013) een duidelijk toegevoegde waarde van zzp'ers op basis van Brits onderzoek. Nederlands onderzoek is minder stellig. Kleinknecht e.a. (2015) zien een negatief effect van flexibiliteit op innovatie. Onderzoek van SEO (Berden e.a., 2010; ter Weel e.a., 2017) naar invloed van 'nieuwe' zzp'ers concludeert dat zzp'ers positief bijdragen aan de welvaart van Nederland. Ze zijn in beperkte mate productiever dan werknemers. Gemiddeld dragen zzp'ers niet bij aan de innovatie, met een positieve uitzondering voor zzp'ers met een hoog uurtarief die vaker innovatief bezig zijn (ter Weel e.a., 2017). Vanuit bedrijven gezien zit de waarde vooral in de flexibiliteit die zzp'ers bieden en het overnemen van ondernemersrisico's.

ZZP'ERS ZOEKEN UITDAGING EN AUTONOMIE

De groei van het aantal zzp'ers is met name toe te schrijven aan het aantal zzp'ers dat hun werk ook in loondienst zouden kunnen doen (bron CBS). Waarom kiest een groeiende groep mensen ervoor om als zzp'er te gaan werken, als je hetzelfde werk ook in loondienst kan doen? Waarom kiezen voor onzekerheid? Is dit vrijwillig of gedwongen?

Figuur 13 laat zien dat voor zzp'ers die eigen arbeid aanbieden, de belangrijkste redenen om te starten als zzp'ers de behoefte aan uitdaging en autonomie zijn. Dat geldt voor de inhoud van het werk, maar ook voor de werktijden. De veelgehoorde reden dat meer verdiend kan worden als zzp'ers wordt 'maar' door 16% van de zzp'ers genoemd. Ongeveer 10% van de respondenten noemt negatieve drijfveren om te starten als zzp'ers. 2,3% is gedwongen door de werkgever om als zzp'er te gaan werken. Dit duidt op mogelijke schijnzelfstandigheid. Op grond van de definitie van de onderkant van de arbeidsmarkt uit het Regeerakkoord kan 10 tot 13 procent (afhankelijk van de grens van € 15 of € 18 voor een laag tarief) van de zzp'ers met zakelijke opdrachtgevers worden aangemerkt als schijnzelfstandige (Heyma e.a., 2018). Zij combineren een laag uurtarief met een langere opdrachtduur of reguliere bedrijfsactiviteiten. Europees onderzoek laat een percentage van 4,3% schijnzelfstandigen zien (Williams & Lapeyre, 2017). Het percentage schijnzelfstandigen lijkt daarmee een stuk lager te liggen dan de discussie rond schijnzelfstandigheid doet vermoeden.

Figuur 13 - Reden zzp-schap voor zzp'er eigen arbeid (Bron: ZEA, 2017)

DE TEVREDEN ZZP'ER

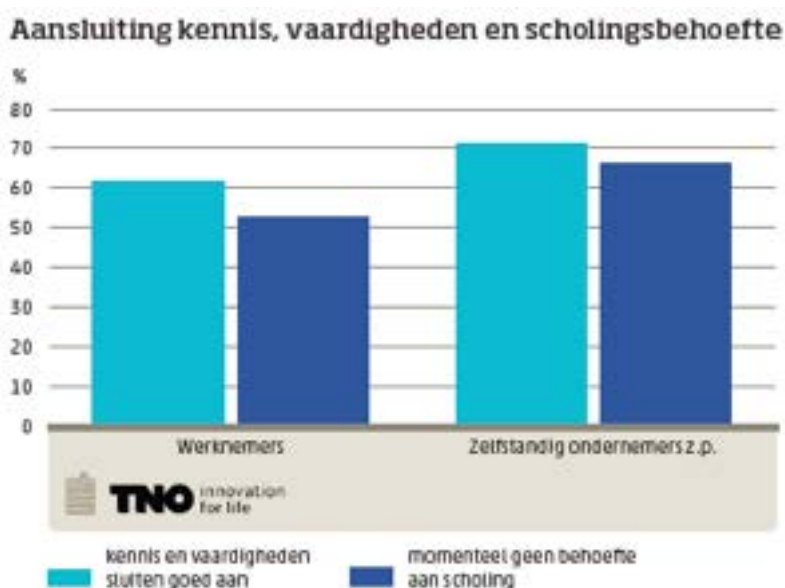
De keuze voor het zzp-schap pakt goed uit voor de meeste zzp'ers. Zzp'ers ervaren minder werkzekerheid dan werknemers, maar hebben tegelijkertijd ook minder behoefte aan werkzekerheid (van der Torre e.a., 2018). In de ZEA (2017) geeft 51% van de zzp'ers die eigen arbeid aanbieden onzekerheid over de hoogte van het inkomen niet of enigszins vervelend te vinden. Het hoort nu eenmaal bij het ondernemerschap. Voor 14% is de onzekerheid zelfs niet van toepassing. 35% vindt de onzekerheid over het inkomen vervelend of heel vervelend.

Eénmaal zzp'er neemt de werktevredenheid toe (Josten & Vlasblom, 2017; van der Zwan e.a., 2017). Ook tonen zzp'ers meer werktevredenheid dan werknemers, zelfs als de reden om te beginnen als zzp'er negatief waren (Dirven e.a., 2017). Ook op de kwaliteit van de werkzaamheden scoren zzp'ers positiever dan werknemers (van der Torre e.a., 2018).

Ook van de zzp'ers die vanuit negatieve motieven startte als zzp'er wil het merendeel als zzp'er werkzaam blijven. 11% van alle zzp'ers die arbeid aanbieden zou toch liever weer in loondienst werken.

Zelfstandig ondernemers zonder personeel zijn positiever over hun eigen duurzame inzetbaarheid dan werknemers (Van der Torre e.a., 2016; Van der Torre & Dirven, 2018; Van Vuuren & Smulders, 2018). Ze vinden vaker dat ze goed functioneren. Daarnaast ervaren ze minder werkdruk, hebben ze minder vaak burn-outklachten, zijn ze meer bevlogen en vinden ze hun werk gevarieerder.

Wel doen zzp'ers vaker zwaar werk en voelen ze zich vaker fysiek zwaar belast (ZEA, 2017). Dat geldt met name voor zzp'ers in de bouw en industrie.

Figuur 18- Aansluiting kennis, vaardigheden en scholingsbehoefte (Bron: CBS/TNO, NEA 2014 en ZEA 2015)

Zzp'ers hebben minder behoefte aan scholing dan werknemers. (Van der Torre e.a., 2016). Dit laatste kan enerzijds positief geïnterpreteerd worden, want ze geven ook iets vaker aan dat het werk goed aansluit op hun competenties. Ook zijn er indicaties dat zzp'ers meer mogelijkheden hebben om op de werkvloer te leren. Zzp'ers vinden hun werk gevarieerder (Van der Torre e.a., 2016). Daar vallen ook het leren van nieuwe dingen en de noodzaak van creativiteit in het werk onder. Ook is het bekend dat gevarieerd werk mogelijkheden biedt om brede inzetbaarheid te ontwikkelen. De mogelijkheid tot informeel leren wordt versterkt, doordat ze aangeven zelfstandig oplossingen voor problemen te bedenken. Ook dit biedt mogelijkheden om te leren op de werkvloer.

Duurzame inzetbaarheid overschat?

De relatief beperkte behoefte aan opleiding kan echter ook wijzen op een onderschatting van het belang van opleidingen en cursussen. Het is bekend dat zelfstandigen minder vaak opleidingen en trainingen volgen dan werknemers (zie bijvoorbeeld Vlasblom et al., 2015). 48% van de zzp'ers heeft de afgelopen twee jaar een opleiding of cursus gevolgd (ZEA, 2017). Een klein percentage van deze scholing wordt verplicht gesteld vanuit sommige beroepsgroepen (van den Berg e.a., (2009). Veel zzp'ers geven aan dat het ontbreken van tijd en een te hoge prijs de reden zijn om geen opleidingen te volgen. Verder sluit veel aanbod niet aan bij de behoefte. De inhoud is te theoretisch of sluit niet aan bij huidige ontwikkelingen en het werken als zzp'er (Witvliet & Brantz, 2013).

Er is een voorzichtige groei van coöperatieve samenwerkingsverbanden die beter passende en betaalbare scholing aanbieden (Van der Meer, 2017). Ook bemiddelaars kunnen hier een rol in spelen (Witvliet & Brantz, 2013). Dat wil overigens nog niet zeggen dat zzp'ers hier ook gebruik van gaan maken. Onduidelijk is wat nodig is om het scholingspercentage daadwerkelijk te verhogen.

ALLEEN OF TOCH SAMEN?

De organisatiegraad van zzp'ers die arbeid verkopen is laag (ZEA, 2017): 19% is lid van een beroepsorganisatie, 10% van een sectororganisatie, 6% van een onafhankelijke zzp-organisatie en 1% van een zzp-organisatie van een vakbond. 67% van de zzp'ers die arbeid verkopen is nergens lid van.

Maar bijna 77% van de zzp'ers werkt wel eens samen met andere partijen. 30% doet dat vaak of altijd. Dit wordt hoofdzakelijk gedaan voor het delen van kennis en vaardigheden en vernieuwing (KvK, 2017). Ook worden het opbouwen van een netwerk, het vergroten van het aanbod van diensten, schaalvoordelen en gezamenlijke acquisitie als redenen genoemd. Er is een groeiende ontwikkeling van samenwerkingsverbanden te zien van (informele) netwerken tot coöperaties (van der Meer, 2017)

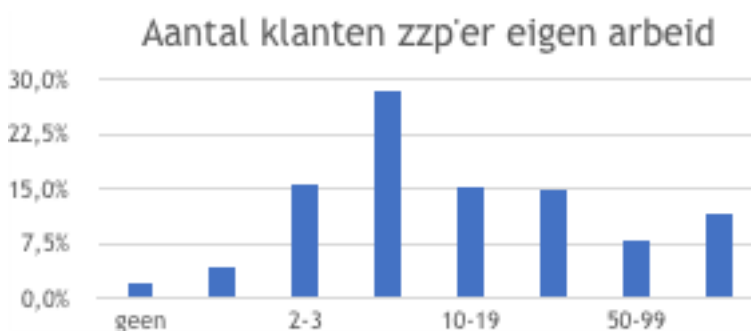
WARME ACQUISITIE BELANGRIJK VOOR OPDRACHTEN

De mate van werkzekerheid en de hoogte van het inkomen van zzp'ers is afhankelijk van het aantal opdrachten. **Figuur 14** toont de gegevens over het aantal klanten van zzp'ers die eigen arbeid aanbieden op basis van de ZEA (2017)⁵.

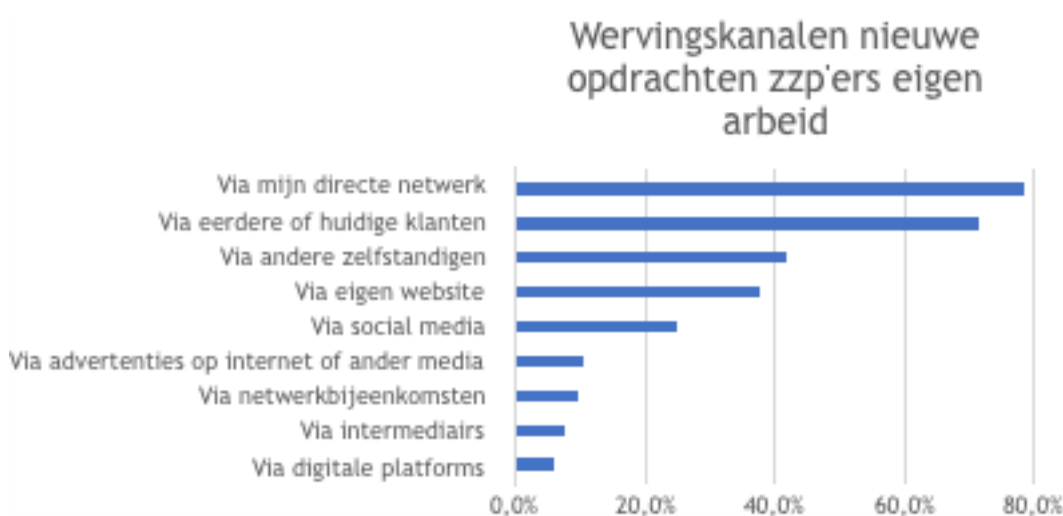
De grootste groep (30%) heeft tussen de 4 en 9 klanten op jaarbasis. Bijna 50% heeft 10 of meer klanten, 10% zelfs 100 of meer. Een klein percentage (6%) is kwetsbaar en afhankelijk van 1 klant of heeft helemaal geen klant. Gemiddeld besteden de zzp'ers 41% van hun tijd aan de grootste opdrachtgever.

Figuur 15 laat zien dat de meeste opdrachten via warme acquisitie binnen worden gehaald. Het eigen netwerk en eerdere klanten zijn daarbij het belangrijkste. Onderzoeken van KIZO (2013) en de KvK (2017) onder een kleinere groep zzp'ers eigen arbeid, vullen aan dat de oude werkgever regelmatig de eerste klant is of verantwoordelijk is voor de eerste klanten.

Volgens hetzelfde onderzoek van de KvK zoekt 14% van de zzp'ers eigen arbeid continu naar nieuwe opdrachten en 31% besteedt daar regelmatig aandacht aan. 23% van de zzp'ers gaat alleen op zoek naar nieuwe opdrachten als dat noodzakelijk is. Er zijn ook zzp'ers die nooit op

Figuur 14 - Aantal klanten het afgelopen jaar (Bron: ZEA, 2017)

Figuur 15- Wervingskanalen nieuwe opdrachten zzp'ers eigen arbeid (Bron ZEA, 2017)

5) Sinds 2016 verzamelt het CBS hier ook cijfers over, maar deze zijn nog niet beschikbaar.

zoek gaan naar nieuwe opdrachten omdat opdrachtgevers hen benaderen (20%) of omdat zij al genoeg opdrachtgevers hebben (8%).

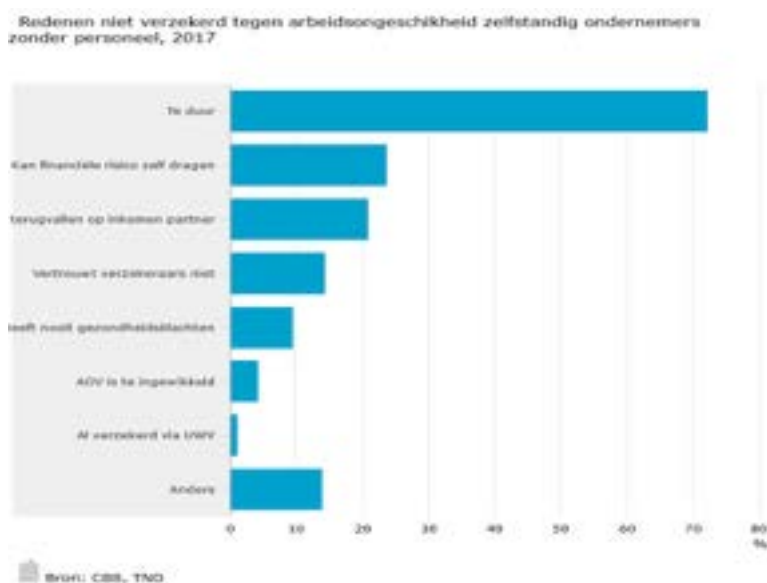
Ongeveer één derde van de ondernemers werkt meestal op basis van een resultaatverplichting waarbij er – vaak voor een vast bedrag - een afgesproken resultaat behaald moet (KvK, 2017). Twee derde werkt vaak op basis van een inspanningsverplichting – vaak tegen een uurtarief. Veruit de meeste zzp'ers bepalen zelf een uurtarief voor de werkzaamheden (85%). 53% onderhandelt hierover met een opdrachtgever. Zzp'ers zijn over het algemeen in staat om een opdracht goed af te bakenen (77%) en 66% van de zzp'ers legt de afspraken formeel vast in een contract.

Toch is verbetering mogelijk als het gaat over goed opdrachtgeverschap. Zzp'ers zien mogelijkheden voor verbetering op het gebied van de inhoud van de opdracht (een goede opdrachtingschrijving, regelmatig inhoudelijke feedback en heldere randvoorwaarden), een opdracht die groeimogelijkheden biedt en aandacht voor het goed afronden van opdrachten (van der Born & Ruts, 2015). De code goed opdrachtgeverschap van PZO en de ABU sluit hierbij aan.

OMGAAN MET INKOMENSONZEKERHEID

Zzp-schap brengt inkomensonzekerheid met zich mee. Inkomsten kunnen wegvallen door het uitblijven van opdrachten of door ziekte.

Waar werknemers automatisch verzekerd zijn tegen arbeidsongeschiktheid, moeten zzp'ers zelf een verzekering afsluiten. In 2016 had 19% van de zzp'ers een arbeidsongeschiktheidsverzekering (AOV). Dit aantal is sinds 2011 gedaald. Toen betaalde nog ruim 23% van de zzp'ers premie voor AOV (CBS, 2018). De meest genoemde reden (70%) is dat de AOV-verzekering te duur is (**Figuur 16**). Een kwart geeft aan het financiële risico zelf te kunnen dragen. Dat zijn

Figuur 16-Redenen niet verzekeren AOV (Bron: ZEA, 2017)

DE INVLOED VAN DE WET DBA

De wet DBA was ingesteld om helderheid rond de inhuur van zzp'ers te verschaffen en schijnzelfstandigheid te voorkomen. De invoering van de modelovereenkomst leverde niet het gewenste resultaat. De nieuwe wet DBA laat nog tot minstens 2021 op zich wachten. De ontstane onduidelijkheid rondom de rechtmatige inhuur van zzp'ers heeft opdrachtgevers het afgelopen jaar onzekerder gemaakt over het inhuren van zzp'ers: Eén op de vijf zzp'ers heeft vaker meegemaakt dat opdrachtgevers liever geen zzp'ers meer inhuren. Daarnaast zijn er steeds vaker opdrachtgevers die alleen nog maar willen werken via een tussenpartij, zoals een bemiddelaar, payrollbedrijf of een uitzendbureau. Op deze manier beperken opdrachtgevers hun risico's. De zzp'er verliest hierdoor wel zijn zelfstandigheid en soms ook zijn fiscale voordelen. 15% van de zzp'ers zegt hiermee te maken hebben gehad (Bron: KvK, 2017).

vooral 55-plussers die nog maar een beperkte periode tot hun pensioen hoeven te overbruggen. Een andere bron van inkomenszekerheid is het inkomen van de eventuele partner. Ruim 20% geeft aan te kunnen terugvallen op het inkomen van een partner (ZEA, 2017). Bijna een derde van de zzp'ers heeft een partner met een vaste baan (CBS, 2017).

Een groeiende groep zzp'ers verzekert zich via een broodfonds-constructie (van der Meer, 2017). Inmiddels zitten ongeveer 9.500 zzp'ers in 223 broodfondsen. De motivatie om mee te doen is tweeledig. Naast de betaalbaarheid is er weerzin tegen grootschalige en ondoorzichtige verzekeraars.

Naast een AOV, broodfonds of partner hebben veel zzp'ers nog andere alternatieve inkomensbronnen. Eerder zagen we al dat ruim de helft van alle zzp'ers ook een andere vaste inkomensbron heeft. Dat neemt een deel van de inkomensonzekerheid weg. Daarnaast hebben de meeste zzp'ers eigen vermogen om inkomensschommelingen op te vangen. Het gemiddelde vermogen van zzp'ers lag in 2016 op 101.000 euro (CBS, 2018). 37% heeft een vermogen van meer dan 2 ton (**Figuur 17**). Een kwart van de zzp'ers heeft echter niet of nauwelijks eigen vermogen als buffer.

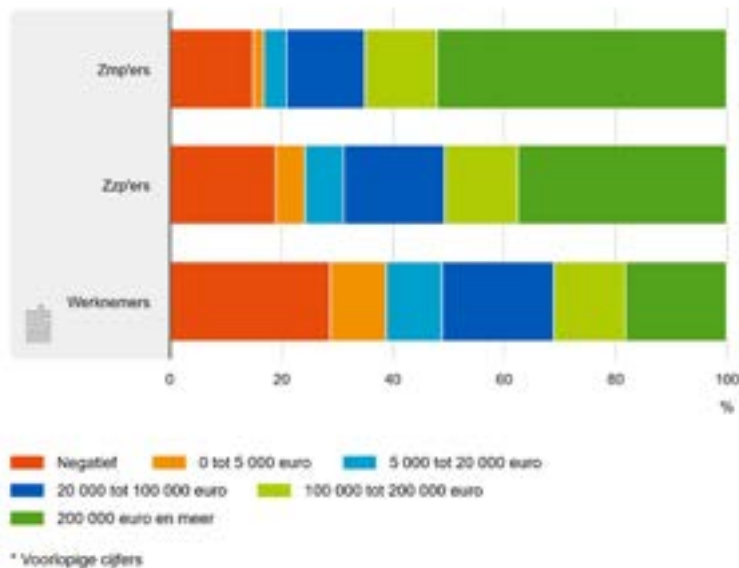
ZZP'ERS EN PENSIOEN

Zzp'ers willen gemiddeld later met pensioen dan werknemers. Zzp'ers willen tot hun 67ste blijven werken en denken daar ook geestelijk en lichamelijk toe in staat te zijn. Werknemers verwachten gemiddeld tot 63 jaar door te werken (CBS, 2016).

Onderzoek laat zien dat zzp'ers vaker dan werknemers geen pensioen van 70% van het inkomen halen (Zwinkels e.a., 2017). Ruim een kwart van de zelfstandig ondernemers zonder personeel zegt helemaal geen voorziening te hebben getroffen voor het pensioen (CBS, 2017). Bij de vrouwen ligt dat percentage nog hoger en heeft één op de drie niets geregeld. Ook hier is de meest genoemde reden dat ze het niet kunnen betalen (53%). Andere redenen

Zelfstandigen en werknemers naar vermogensklassen, 1 januari 2016*

Figuur 17-Vermogen zzp'ers vergeleken (Bron: CBS, EBB, 2016)

zijn dat het pensioen nog ver weg is (20%) of dat ze er nog niet aan toe zijn gekomen (27%). Ander onderzoek laat ook zien dat veel zzp'ers het aanbod van pensioenvoorzieningen voor zzp'ers onduidelijk en niet transparant vindt (Dekker & Stavenuiter, 2012).

Er is momenteel discussie gaande of een verplichte AOV en pensioenregeling voor zzp'ers wenselijk is. Eenduidige cijfers over wat zzp'ers hier van vinden ontbreken. In de ZEA (2017) geeft 41% van de zzp'ers die arbeid aanbieden aan de beperkte collectieve regelingen voor ziekte en pensioen niet of enigszins vervelend te vinden. Bijna 60% is tegen een collectieve regeling. Eerder onderzoek laat zien dat zzp'ers niet persé tegen betaalbare collectieve regelingen zijn, maar wel tegen verplichte deelname (Dekker & Stavenuiter, 2012).

Recent onderzoek van SEO (Heyma e.a., 2018) laat zien dat ongeveer 20% van alle zzp'ers met zakelijke opdrachtgevers in aanmerking zou komen voor de opt-out voor loonbelasting en werknemersverzekeringen zoals aangekondigd in het Regeerakkoord 2017.

DE TOEGEVOEGDE WAARDE VAN ZZP-DIENSTVERLENERS

Er zijn geen eenduidige cijfers beschikbaar over het aantal zzp'ers dat gebruik maakt van bemiddelingsbureaus. In de ZEA zegt 8% van de zzp'ers die arbeid verkoopt gebruik te maken van intermediairs. 3% van de respondenten in het panel van de KvK (2017) zegt opdrachten aan te nemen via een tussenpersoon. Van den Born & Ruts (2015) schatten dat 40% van interim-professionals klussen via een intermediair binnen haalt. Volgens onderzoek van ZNP Nederland (2015) maakt de helft van de zzp'ers gebruik van bemiddelaars. ZNP Barometer (2015) spreekt

zelfs over zeven op de tien zzp'ers die weleens een opdracht via een bemiddelaar uitvoeren. Volgens datzelfde onderzoek staat de zzp'er gemiddeld bij 3,6 bemiddelaars ingeschreven. 68% van de zzp'ers die zich inschrijft bij een bemiddelaar, scoort minimaal één opdracht.

Het gebruik van bemiddelingsbureaus gebeurt in alle sectoren, maar in bijvoorbeeld de zorg, bouw en ICT is het werken met bemiddelingsbureaus veel gebruikelijker. Ook hierover ontbreken exacte cijfers.

Er is onderzoek gedaan naar de redenen waarom bedrijven al dan niet gebruik maken van een intermediair bij het inhuren van zzp'ers (Raphaels, 2017). De vraag is natuurlijk ook wat redenen zijn voor zzp'ers om te werken met een bemiddelingsbureau. De zzp'ers vinden vooral transparantie, tarief, betalingstermijn en marges belangrijk bij de keuze van een bemiddelaar. Het aantal opdrachten en opdrachtgevers dat de intermediair biedt is minder van belang voor de zzp'er (ZZP Barometer, 2015).

Gebruik van bemiddelingsbureaus door zzp'ers lijkt nog beperkt. Dat wil niet zeggen dat de mogelijke rol van zzp-dienstverleners beperkt is. Onderzoek laat zien dat dienstverleners een rol kunnen spelen op het gebied van acquisitie, opleiding en ontwikkeling en het ondersteunen van de administratieve bedrijfsvoering (Witvliet & Brantz, 2013). Bovengenoemde cijfers bevestigen deze bevindingen. Zzp-dienstverleners kunnen meer toegang bieden aan zzp'er op interessante opdrachten en bij interessante opdrachtgevers. Ook kunnen zij helpen met hun groei en ontwikkeling door gericht advies over ontwikkelingen op de arbeids- en zzpmarkt.

Daarnaast zegt ruim 60% van de zzp'ers die arbeid verkopen het voldoen aan en bijhouden van wetgeving enigszins tot heel erg belastend te vinden (ZEA, 2017). Mogelijk kunnen zzp-dienstverleners hier ook een ondersteunende rol bij spelen.

Ook zagen we dat veel zzp'ers minder verdienen dan werknemers. Opvallend is dat het grootste verschil bij hoogopgeleide zzp'ers is. Ook lopen zzp'ers het grootste risico op armoede. Onduidelijk is of dit door lagere uurtarieven komt, of door het lagere aantal declarabele uren wat gemaakt wordt. Zzp-dienstverleners kunnen mogelijk een rol spelen bij het verwerven van een hoger inkomen voor zzp'ers. Dit kan door meer declarabele uren te bieden of door betere onderhandelingen over het uurtarief. Zzp-dienstverleners kunnen ook bijdragen aan een goede marktwerking op de zzp-markt, bijvoorbeeld door een betere inschatting van de werkelijke marktwaarde van een zzp'er.

De zzp'er die heel bewust gekozen heeft voor het zelfstandig ondernemerschap zal niet snel willen werken voor een bemiddelingsbureau. Maar de cijfers laten zien dat de groep zzp'ers meer divers is. KIZO maakt een onderscheidt op basis van inkomens- en werkzekerheid van de zzp'er (Witvliet & Brantz, 2016). Er worden 4 typen zzp'ers onderscheiden (**Figuur 19**)

De 1e groep zijn de ondernemers. Dit zou om 20% van de zzp'ers gaan. Deze groep kan

Figuur 19- Vierdeling van zzp'ers (Bron: KIZO, 2016)

zichzelf redden en kan duurzaam werk organiseren. Deze groep heeft een hoog niveau van baan- en werkzekerheid. Groep 2 zijn de opdrachtnemers. 35% van de zzp'ers zit in deze groep. Deze groep kan zichzelf goed redden, maar zoekt op sommige punten ondersteuning bij gelijkgestemden. De Broodfondsen zijn hier een voorbeeld van. Deze groep heeft ook voldoende werkzekerheid. Groep 3 is afhankelijk van een collectief stelsel. Dit is ook 35% van de zzp'ers. De groep is minder daadkrachtig en is afhankelijk van financiële ondersteuning om duurzaam inzetbaar te blijven. Groep 4 tot slot is de groep zzp'ers die in de bijstand zit (7,2%). Deze groep is afhankelijk van maatschappelijke ondersteuning. Groepen 3 en 4 worden in de literatuur kwetsbare zzp'ers genoemd.

In het onderzoek van KIZO wordt dit onderscheid gebruikt om te beoordelen waar ondersteuning vanuit de publieke sector nodig is. Groepen 1 en 2 hebben geen publieke steun nodig. Maar groep 2 staat niet afwijzend tegenover ondersteuning. Vooral groep 2 lijkt momenteel de doelgroep van bemiddelingsbureaus. Groepen 3 en 4 hebben extra hulp nodig om meer werk- en inkomenszekerheid te genereren. Het is niet ondenkbaar dat private bemiddelingsbureaus hier ook een rol in kunnen spelen.

WELKE ONDUIDELIJKHEDEN ZIJN ER NOG?

- Een helder beeld schetsen over zzp'ers blijkt een lastige en bijna onmogelijke opgave. Het begrip zzp'er wordt voor zeer diverse typen zzp'ers gebruikt. Belangrijk is een heldere definitie te hanteren. Over welke groep zzp'ers hebben wij het nu eigenlijk. Gaat het over alle zzp'ers? Alle zzp'ers die arbeid aanbieden? Of alleen hoogopgeleide specialisten? Het whitepaper laat ook zien dat een gedifferentieerde groep mogelijk ook om gedifferentieerde cijfers vraagt. Is het misschien zinvol om een differentiatie naar de vier typen zzp'ers van KIZO te maken bij het onderzoeken van behoeften van zzp'ers en mogelijke aanpakken?
- Het CBS heeft recente cijfers over zzp'ers die arbeid aanbieden beschikbaar. Maar zodra er sprake is van een uitsplitsing ontbreken recente cijfers of is uitsplitsen naar zzp'ers die arbeid aanbieden nog helemaal niet mogelijk.
- Waar lopen zzp'ers tegen aan? Welke oplossing zoeken ze? Waar kunnen ze hulp bij gebruiken? Voor cijfers over de motieven van zzp'ers die arbeid aanbieden is de ZEA de meest uitgebreide informatiebron die ook trends in kaart brengt en vrij beschikbaar is. Nadeel van de ZEA is dat er veel vragen zijn over arbeidsomstandigheden en weinig over de motieven. Er zijn wel beperkte mogelijkheden om nieuwe topics toe te voegen. Hiervoor is een lobby bij TNO en het CBS nodig. Platform zzp-dienstverleners heeft contacten lopen. De Intelligence Group doet ook regelmatig uitgebreid onderzoek, maar deze informatie is alleen tegen betaling beschikbaar.
- Onlangs is er voor het eerst onderzoek gedaan naar de uurtarieven van zzp'ers. SEO deed onderzoek naar uurtarieven van zzp'ers die werken voor zakelijke opdrachtgevers per sector. Cijfers over uurtarieven van zzp'ers die werken voor particuliere opdrachtgevers ontbreken. Bovendien is dit een eenmalig onderzoek. Intelligence Group geeft informatie over uurtarieven voor een groot aantal functies. Objectieve cijfers over het aantal declareerbare uren van zzp'ers op jaarbasis ontbreken nog.
- Ook ontbreken objectieve cijfers over het gebruik van bemiddelaars door zzp'ers, eventueel uitgesplitst naar sectoren

Voor de laatste 3 vragen is het uitzetten van vragen via een flitspaneel een optie. Belangrijk is dan wel vooraf goed te definiëren over welke groep zzp'ers informatie verzameld moet worden.

LITERATUURLIJST

ABU & PZO. Code goed opdrachtgeverschap bij zzp.

Berden, C., Dosker, R., Risseeuw, P. & Willebrands, D. (2010). Markt en hiërarchie: Kosten en baten van het zzp-schap. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek.

Berg, N. van den, Mevissen, J.W.M. & Tijmsmans, N. (2009). Zzp'ers en hun marktpositie: Onderzoek naar de mate waarin zzp'ers investeren in en ondersteuning (kunnen) krijgen bij het vergroten van hun marktpositie. Den Haag: RWI.

Bron, A. van der & Ruts, H.J. (2015). Goed opdrachtgeverschap: een onderzoek naar duurzame en waardevolle samenwerkingsrelaties tussen interim-professionals en inhurende organisaties. Tilburg: Zipconomy

CBS (2016). Zelfstandigen positief over eigen inzetbaarheid. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/21/zelfstandigen-positief-over-eigen-inzetbaarheid>

CBS (2017). Meer zzp'ers positief over financiële situatie. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/28/meer-zzp-ers-positief-over-financiele-situatie>

CBS (2017). Ruim de helft zzp'ers heeft ook andere inkomensbron. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/52/ruim-helft-zzp-ers-heeft-ook-andere-inkomensbron>

CBS (2017). Een op de drie zzp'ers heeft partner met vaste baan. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/24/een-op-de-drie-zzp-ers-heeft-partner-met-vaste-baan>

CBS (2017). Kwart zzp'ers heeft geen pensioenvoorziening. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/28/kwart-zzp-ers-heeft-geen-pensioenvoorziening>

CBS (2018). Minder zzp'ers verzekerd tegen arbeidsongeschiktheid. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2018/21/minder-zzp-ers-verzekerd-tegen-arbeidsongeschiktheid>

Dekker, R., & Kösters, L. (2011). De ontmythologisering van de zzp-trend. Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken, 27(3), 248-263.

Dekker, F. & Stavenuiter, M. (2012). Zzp'ers en het sociale stelsel: Op weg naar herziening? Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Dekker, R. (2014). Bijdrage van zzp'ers aan de Nederlandse economie. <http://www.rijksbegroting.nl/system/files/297/20140901statementprofronalddekker.pdf>

Dirven, H.J., Torre, W. van der & Bossche, S. van den (2017). Een slechte start en dan? De werksituatie van zelfstandig ondernemers met negatieve en positieve startmotieven. Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken, 33(3), 286-302.

Heyma, A., Ven, K. van der, Biesenbeek, C., Zwetsloot, J. & Meij, M. (2018). Karakteristieken en tarieven zzp'ers. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek.

Josten, E., Vlasblom, J.D. & Vrooman, C. (2014). Bevrijd of beklemd? Werk, inhuur, inkomen en welbevinden van zzp'ers. Den Haag: SCP.

Josten, E. & Vlasblom, J.D. (2017). Maakt zzp'er worden tevreden? Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken, 33(3), 269-283.

Kamer van Koophandel (2017). Zzp'ers en hun opdrachten. Utrecht: Kamer van Koophandel.

Kamer van Koophandel (2018). KvK Zzp-dynamiek: Jaaroverzicht 2017. Utrecht: Kamer van Koophandel.

Kleinknecht, A., Schaik, F. N. van, & Zhou, H. (2014). Is flexible labour good for innovation? Evidence from firm-level data. Cambridge Journal of Economics, bet077. <http://doi.org/10.1093/cje/bet077>

Meer, J. van der (2017). De eenzame zzp'er staat niet alleen: over de nieuwe organisatie van arbeid. In: M. Kremer, R. Went & A. Knottnerus (red.). Voor de zekerheid: De toekomst van flexibel werkenden en de moderne organisatie van arbeid. Den Haag: WRR.

Raphaels (2017). DRIVERS & BARRIERS van Zzp / IP dienstverlening vanuit opdrachtgevers. Lijnden: ABU.

Torre, W. van der, Ven, H.A. van de, Dirven, H.J., Vroome, E.M.M. de, Schous, F.J., Preenen, P.T.Y. Dan-

- ielsson, P. & Bossche, S.N.J. van den (2016). Duurzame inzetbaarheid: zzp'ers versus werknemers. Leiden: TNO.
- Torre, W. van der, Dirven, H.J. & Ven, H. van der (2018). Zzp'ers en werknemers: ongelijkheid in kwaliteit van werk. *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, 34(2), 156-169.
- Vlasblom, J.D., Echtelt, P. van & De Voogd-Hamelink, M. de (2015). Aanbod van arbeid 2014. Arbeidsdeelname, flexibilisering en duurzame inzetbaarheid. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Vuuren, T. van & Smulders, P. (2018). Baanonzekerheid en duurzame inzetbaarheid van werknemers en zelfstandigen. *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, 34(2), 170-185.
- Weel, B. ter, Vriend, S., Smits, T., Witteman, J. & Rosenboom, N. (2017). Evaluatie fiscale ondernemersregelingen, SEO-rapport 2017-17. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek.
- Williams & Lapeyre, (2017). Dependent self-employment: Trends, challenges and policy responses in the EU. Working paper 228. Geneve: International Labour Office.
- Witvliet, L. & Brantz, R. (red.) (2013). De uitzendwereld & de zzp'er. Lijnden: ABU.
- Witvliet, L. & Brantz, R., Boonstra, L. & Schutte, E. (2014). De zzp-maatschappij: Te groot om te negeren. Utrecht: KIZO
- Witvliet, L. & Brantz, R. (red.) (2016). De zzp-vloot in een transformatie arbeidsmarkt. Utrecht: KIZO.
- Zipconomy (2018) Een derde van de zzp'ers slaat opdracht af vanwege het uurtarief. https://www.zipconomy.nl/2018/07/een-derde-van-de-zzpers-slaat-opdracht-af-vanwege-het-uurtarief/?utm_source=Zipconomy+Nieuwsbrief+-+b&utm_campaign=496889403d-EMAIL_CAMPAIGN_2018_08_29_12_54&utm_medium=email&utm_term=0_ea48e7ff0d-496889403d-217635733 (bekeken 31-10-18)
- Zwan, P. van der, Hessels, J. & Rietveld, C.A. (2018). Self-employment and satisfaction with life, work, and leisure. *Journal of Economic Psychology*, 64, 73-88.
- Zwinkels, W., Knoef, M., Caminada, K., Goudswaard, K. & Been, J. (2017). Zelfstandigen zonder pensioen?, *Economisch Statistische Berichten*, jaargang 102 (4750), 15 juni 2017: 254-256.
- ZZZP Barometer (2015). Hoe selecteert de zzp'er zijn intermediair? <https://infogram.com/hoe-selecteert-de-zzper-zijn-intermediair-1gg4qpvwq1wm1y>
- ZZZP Barometer (2018). Wat vindt zzp'er belangrijk bij werkplek? <https://zzpbarometer.nl/2018/09/04/onderzoek-meer-zzpers-willen-lid-woorden-van-club/>
- ZZZP Barometer (2018). Onderzoek: Zzp'ers tegen verplichtstelling verzekeringen. <https://zzpbarometer.nl/2018/10/31/onderzoek-zzpers-verplichtstelling-verzekeringen/>
- ZZZP Nederland (2015) bemiddelaars maken misbruik van hun machtspositie. <https://www.zzp-nederland.nl/nieuws/zzp-nederland-bemiddelaars-maken-misbruik-van-hun-machtspositie>

PLATFORM
ZZP
DIENSTVERLENERS

---

is een
initiatief
van de

